

was geschapen in de Gemeentewet van 1851. Tot dan toe bestonden de stedelijke inkomsten uitsluitend uit retributies (inkomsten voor bewezen diensten) en accijnzen. Deze accijnzen waren heffingen waarvan de opbrengst direct in de gemeentelijke kas vloeide, of waarvan de opcenten door het rijk of de provincie aan de gemeenten werden overgemaakt.

Dergelijke accijnzen belemmerden evenwel de vrijhandel en waren de liberalen, de kampioenen van het vrije verkeer van goederen, een doorn in het oog. Daarom nam Thorbecke in 'zijn' herziene Grondwet van 1848 een bepaling op (artikel 142, derde lid) dat de belastingen nimmer de in-, uit- en doorvoer mochten belemmeren.⁷⁾ Op termijn kon dit, zo de liberalen hun politieke invloed behielden, weinig anders betekenen dan het einde van de accijnzen. Toch duurde de afschaffing ervan nog geruime tijd, want in de kort hierop aangenomen Gemeentewet werd het liberale doel slechts gedeeltelijk gerealiseerd.

Thorbecke's weifeling op dit punt bij de conceptie van deze Gemeentewet kende vermoedelijk twee oorzaken. Allereerst - en dit speelde reeds lange tijd - zou een resolute afschaffing van de accijnzen bijna onvermijdelijk een merkbare belastingverschuiving inhouden ten nadele van de hogere inkomens. De bestaande accijnzen drukten immers sterk op de armen. Daar er bij een andere vorm van belasting ten minste enige rekening moest worden gehouden met de financiële draagkracht van de betalers, zou de afschaffing van de accijnzen een lastenverzwaring voor de hogere inkomens betekenen. Deze consequentie maakte een deel van de liberalen kopschuw voor een snelle beëindiging van deze vorm van belasting.

Daarnaast hechte Thorbecke aan de gemeentelijke autonomie, die danig verzwakt werd als de gemeenten hun belangrijkste inkomstenbron verloren. Vermoedelijk brachten deze beide overwegingen hem er toe om in de wet gematigde voorstellen te formuleren betreffende het buiten gebruik stellen van de accijnzen. Zo verbood de wet vooreerst de accijnsheffingen niet, terwijl er bij het afschaffen van enige accijnzen voorzien werd in een overgangperiode van vijf jaar. Tenslotte kregen de gemeenten de mogelijkheid om het verlies aan inkomsten na deze overgangperiode te compenseren door de heffing van een plaatselijke directe belasting (of hoofdelijke omslag).

Niettemin werd in de wet de richting aangegeven waarin de toekomstige wetgeving op het terrein van de belastingheffing zou